

مقدمه

یکی از دغدغه‌های مهم انسان‌ها در همه دوره‌های تاریخ، سلامت روانی در کنار سلامت جسمانی بوده است. عالمان دینی، پزشکان و مربیان اخلاق بیشترین تلاش‌ها را برای بررسی علمی سلامت روانی و ملاک‌ها و راه‌های نیل به آن مبذول نموده‌اند. روان‌شناسان و روان‌پزشکان در اوایل قرن بیستم سلامت و بهداشت روانی را با مبانی و روش‌های جدیدتری بررسی و به تعبیری نهضت جدید بهداشت روانی را پی‌ریزی کردند. بی‌تردید آموزه‌های دینی تأثیر مهمی در تعریف سلامت روانی و راه‌های نیل به آن داشته، بلکه یکی از اهداف مهم ادیان الهی تأمین سلامت روانی انسان‌ها محسوب گردیده است. در زمینه رابطه دین و بهداشت روانی در مجامع روان‌شناسی و روان‌پزشکی دنیا تحقیقات بسیاری صورت گرفته است. پژوهش در روان‌شناسی، به عنوان یکی از رشته‌های مهم که به شناخت ابعاد روانی انسان می‌پردازد، در قرن اخیر به سرعت رو به گسترش و تعمیق است. با این وجود، استفاده از عقل و آموزه‌های وحیانی در کنار داده‌های تجربی، در این دوره، مورد بی‌توجهی قرار گرفته است. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، از ابتدای شکل‌گیری به این بُعد پژوهش در روان‌شناسی، اهتمام ویژه داشت. بر همین اساس می‌توان کتاب‌های مکتب‌های روان‌شناسی و نقد آن ج ۱ و ۲، روان‌شناسی رشد با نگرش به منابع اسلامی ج ۱ و ۲، روان‌شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، روان‌شناسی تبلیغات، روان‌شناسی دین و ده‌ها مقاله و کتاب دیگر را نام برد که پژوهشگاه روش عقلانی و آموزه‌های دینی را در روان‌شناسی وجهه همت خود قرار داده است. محققان روان‌شناسی پژوهشگاه در زمینه بهداشت روانی و سلامت نیز، پس از ترجمه کتاب روان‌شناسی سلامت و ارائه مباحث اسلامی در ضمیمه آن، به تدوین کتاب بهداشت روانی با نگرش به منابع اسلامی پرداختند. در ایران نیز چندین همایش و ده‌ها

نشست به این موضوع اختصاص یافته است. گروه روان‌شناسی بر آن شد تا بهداشت روانی را با موشکافی بیشتری در متون اسلامی، بررسی کند. این کتاب نتیجه این بررسی‌هاست. روش بررسی دیدگاه‌ها در حوزه روان‌شناسی علمی، از نوع تحلیلی تاریخی است که سعی بر آن بود جدیدترین و مناسب‌ترین منابع بهداشت روانی با استفاده از جستجو در پایگاه‌های اطلاع‌رسانی تعیین و تهیه شود. در بخش متون اسلامی استفاده از آیات قرآن در همه بحث‌ها در اولویت بوده و برداشت از آیات با بهره‌گیری از روش‌های معمول در تفسیر قرآن بوده است. در استفاده از کلمات پیامبر ﷺ و اولیای دین اسلام علیهم‌السلام نیز در هر بحث به چندین روایت مراجعه شده است هرچند در مورد بررسی سندی موشکافی در کار نبوده است، ولی سعی گردیده از روایات کتاب‌های معتبر روایی استفاده شود و در هر موضوع چند روایت مورد توجه قرار گیرد.

برداشت ما در این کتاب از بهداشت روانی، امری فراتر از نبود بیماری‌های روانی و در یک معنا ارتقای کارآیی و شکوفاسازی استعدادهای انسان‌هاست. الگوی مورد پذیرش این کتاب همه جنبه‌های زیستی، روانی، اجتماعی و دینی انسان را دربر می‌گیرد. سلامت روانی انسان عبارت است از انسجام، استقلال و شکوفایی فطرت زیستی و روانی انسان که در اثر ارتباط سالم و مؤثر فرد با خویشتن، دیگران و نظام هستی و محور آن یعنی خداوند به دست می‌آید. فصول مختلف کتاب بهداشت روانی نیز بر اساس روابط سه‌بعدی انسان تدوین شده است. فصل اول و دوم به تعریف، مبانی و مباحث کلی بهداشت روانی می‌پردازد. فصل سوم نقش نیازها در سلامت روانی را بررسی می‌کند که هر سه رابطه انسان را مد نظر دارد. فصل چهارم و پنجم به رابطه انسان با خدا و نقش آن در بهداشت روانی می‌پردازد. فصل هفتم تا یازدهم مناسبات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی انسان و نقش آن در بهداشت روانی را بررسی می‌کند. در فصل هفتم به تأثیر خانواده در سلامت روانی و بهداشت روانی در مراحل مختلف تحول پرداخته‌ایم. نقش مهم رفاه اقتصادی در بهداشت روانی از مباحث مهم است که در فصل نهم پی گرفته شده است. مسائل آموزشی و وضعیت سازگاری افراد در مراحل مختلف آموزشی، موضوع فصل دهم است. در فصل یازدهم علاوه بر بررسی نقش حکومت و نهادهای اجتماعی در سلامت روانی، تأثیر مهم رسانه‌ها مورد توجه قرار گرفته است. عوامل مخل بهداشت روانی را در فصل ششم بررسی کرده‌ایم.

امید است مباحث علمی و اسلامی این کتاب زمینه‌ای برای تحقیقات بیشتر در بهداشت روانی فراهم کند. این کتاب را به عنوان منبع درسی بهداشت روانی در مقطع کارشناسی و

کارشناسی ارشد پیشنهاد می‌کنیم. از همه صاحب‌نظران و متخصصان بهداشت روانی، تقاضا داریم با نقدها و نقطه‌نظرات خویش ما را در رفع اشکالات و ارتقای کیفی این کتاب، یاری دهند.

در اینجا لازم می‌دانم از همه عزیزانی که ما را در تدوین این کتاب یاری نموده‌اند، تشکر بی‌پایان خود را معروض دارم:

– همکاران طرح، آقایان حجت‌الاسلام محمدصادق شجاعی که تدوین فصول ۳، ۶، ۹، ۱۰ و ۱۱ را به عهده داشته‌اند، حجت‌الاسلام سید مهدی موسوی اصل که تدوین فصل ۵ و بخشی از فصول ۱ و ۸ را به عهده داشته‌اند و حجت‌الاسلام محمد دولتخواه که تدوین فصل ۴ را به عهده داشته‌اند. ضمناً تدوین فصول ۲ و ۷ و بخشی از فصول ۱ و ۸ به عهده اینجانب بوده است.

– ناظران محترم طرح اساتید حجت‌الاسلام والمسلمین غروی و دکتر پرویز آزاد فلاح که ما را همواره از نقطه‌نظرات عمیق خویش بهره‌مند کرده‌اند.

– ریاست محترم پژوهشگاه و معاونت‌های محترم پژوهشی و اجرایی که همواره از فعالیت‌های علمی ما، حمایت وافر نموده‌اند.

– جناب آقای احمدی و همکاران ایشان در کتابخانه، آقایان عسکری و اصغریور که همه سعی خود را در جهت حمایت اطلاعاتی از پژوهشگران مبذول نموده‌اند.

– بخش انتشارات و ویراستار محترم حجت‌الاسلام عسکری که با حوصله مراحل مختلف چاپ این کتاب را به نهایت رسانده‌اند.

در پایان، این کتاب را به همه صاحبان حقوق، خصوصاً سرور و مولای ما حضرت بقیة الله الاعظم (عج) که جان ما و همه عزیزان ما فدای خاک قدم او باد تقدیم می‌کنم.

امیدواریم که این بضاعت اندک علمی، تلاشی برای فراهم نمودن زمینه ظهور او و برپایی عدالت در جهان به دست توانای او محسوب گردد.

أَيُّنَ مَعَرَ الْأَوْلِيَاءِ وَ مَذَلَّ الْأَعْدَاءِ

این وجه الله الذی الیه یتوجّه الاولیاء

این الطالب بدم المقتول بکربلاء

... ..

مجری طرح - محمدرضا سالاری فر

دی ماه ۱۳۸۸